

היגדים לשוניים בפרשת קרח עו

דקדוקי קריאה בפרשה בהפטרה ובראשון של חקת

טז ג **כִּי כָל-הָעֵדָה**: טעם מהפך בתיבה **כִּי** בלבד, הכ"ף במילה **כָּל** רפויה כדין בגדכפ"ת אחרי מילה המסתיימת בהברה פתוחה וטעם מחבר. יש לשים לב במקומות אחרים¹

טז ג **וְתִנֶּנּוּ**: ש"ן שמאלית בשווא נע, אחרת זה משנה את המשמעות. לא תתנסו!

טז ה **וְאֵל-כָּל-עֵדְתָּו**: העמדה קלה באל"ף

טז ז **וְתִנֶּנּוּ בְּהֵן | אֵשׁ: וְתִנֶּנּוּ** במונח ולא במקף

טז ט **הַמַּעֲט**: המ"ם רפויה ללא דגש ובשווא נח, כן הדבר גם בהמשך. וכן הוסבר לעיל יג יח

טז יא **תִּלְיָנוּ**: דגש חזק בלמ"ד, מלשון תלונה ולא לינה, שאז אין דגש והתי"ו קמוצה

טז טו **אֶחָד אֶת-אֶחָד**: יש לשים לב להבדלי הניקוד

טז כו **בְּכָל-חַטָּאתָם**: הטי"ת בחולם

טז טז **אֶתְּהָ וְהֵם וְאַהֲרֹן מִחֵר**: יש להאיץ מעט את קריאת תיבת **וְאַהֲרֹן** להסמיכה לקודמתה, שלא יישמע 'אֶתְּהָ וְהֵם - וְאַהֲרֹן מִחֵר'

טז כא **הַבְּדִלּוֹ**: הטעמה משנית בבי"ת. **פָּרַעַע**: הכ"ף בשווא נע

טז כב **הָאִישׁ**: הה"א בקמץ והיא ה"א הידיעה לפי רב הפרשנים

טז כד **הָעָלּוּ**: העמדה קלה בה"א בדומה גם בהמשך כז **וַיַּעֲלֹ**

טז כז **וַיִּשְׁיֶהֶם וַבְּנֵיהֶם וְטַפָּם**: כך מוטעם ברב הספרים²

טז לד **נָסוּ**: במלעיל

טז לה **וְהָאֵל**: מלעיל

יז ב **וַיִּרְסוּ**: וא"ו החיבור בשווא נע ובמלרע, כן הדבר, דהיינו שווא בוא"ו, גם בפסוק הבא **'וַעֲשׂוּ' וַיְהִיו'**

יז ה **וַיַּעֲדָתָו**: הטעמה משנית בכ"ף

יז טו **וַיַּעֲצָרָה**: העמדה קלה בנו"ן למנוע הבלעת הע"ן החטופה

יז כב **וַיִּנָּח**: היר"ד בפתח, דגש חזק בנו"ן ובמלרע

יז כג **וַיֵּצֵא פָּרַח**: טעם נסוג אחור ליר"ד. **וַיֵּצֵא צִיץ**: יש להיזהר בהפרדת התיבות, תיבות **וַיֵּצֵא, וַיֵּצֵא** במלעיל והצד"י בצירי

יז כח **כָּל הַקָּרֵב | הַקָּרֵב אֶל-מִשְׁכַּן ה' יָמוּת**: **אֶל-מִשְׁכַּן ה'** כך הפיסוק, גם לפי הטעמה, אבל צריך להקפיד כאן יותר כדי שלא ישמע ח"ו מחרף, כ"כ במנחת שי

יח ב **וַיִּשְׁרְתוּדָה**: הוא"ו בחירק מלא, אין לקרוא כאילו יש שם שווא ביר"ד³

יח ד **וְזָר לֹא-יִקְרַב אֲלֵיכֶם**: טעם טפחא בתיבת **וְזָר**

יח ח **לְמִשְׁחָה**: המ"ם בקמץ קטן, כך גם בהמשך הפסוק **לְחֹק-עוֹלָם**, קמץ קטן בחי"ת

¹ בקטע "בית יעקב" הנאמר ע"י עדות המזרח והמערב לפני שיר של יום אומרים פסוק ממיכה ד ה: **כִּי כָל-הָעַמִּים** ושם כל בכ"ף דגושה, ויש טועים בזה, גם סידורים.

² לפי תורה קדומה, על סמך כל התיגאן, הטפחא בתיבת 'ונשיהם'

³ בתנ"ך ברויאר, גם בכתר בר-אילן אין ציון לחטף פתח ביר"ש. לכן גם הנוהגים לבטא ברכו ר"ש בחטף פתח, אינם צריכים לנהוג כן כאן.

יח ט זֶה-יְהִי לָךְ: תִּיבֵת זֶה- מוקפת וכך היא ההטעמה הנכונה. אין טעם נסוג אחור ולכן לא שייך דגש חזק בלמ"ד מדין אתי מרחיק⁴

יח י יְהִי-לָךְ: נחץ (הטעמה משנית) ביו"ד מפני הגעיה שם, דגש חזק בלמ"ד מדין דחיק

יח יג יֹאכְלֶנּוּ: הכ"ף בשווא נע ולא בחטף כפי שמופיע בחלק מן הדפוסים

יח טו לְכָל-בָּשָׂר: געיה בלמ"ד החטופה

יח יז בָּכֹר-שׁוֹר: געיה בבלי"ת החטופה. כָּשָׁב: להיזהר משיכול האותיות

יח כ וַנַּחֲלֶתְךָ: הטעמה משנית בלמ"ד והתי"ו בשווא נע

יח כד אֶת-מַעֲשֶׂךָ: העי"ן בשווא נח, אין לקרא כאילו מנוקדת בפתח

יח כו בְּנַחֲלַתְכֶם: געיה בנר"ן

יח כז וְכַמְלָאָה: געיה בכ"ף והמ"ם בשווא נע

יח כח מַעֲשֵׂךְ-תִּכְסֶּם: העי"ן בשווא נח והשי"ן בשווא נע

יח כט אֶת-מִקְדָּשׁוֹ: הדל"ת בשווא נע, לא בקמץ

יח ל כְּתִבּוּאֵת גִּרְן וְכְתִבּוּאֵת יָקָב: תִּיבֵת כְּתִבּוּאֵת במלרע, אין טעם נסוג אחור

הפסרת קורח, שמואל א יא יד – יב כב:

יב ב וְשִׁבְתִּי: שי"ן שמאלית

יב ג אֶת-שׁוֹר | מִי: פסק אחרי שור. וְאַעֲלִים: הו"ו אינה בקמץ כו"ו ההיפוך, העי"ן בשווא נח

יב ה מִצָּאֲתָם: האל"ף כלל אינה נשמעת

יב ט סִיסְרָא: הסמ"ך השנייה בשווא נע

יב י וְנַעֲבֹדְךָ: כ"ף סופית דגושה

יב יב וַתֹּאמְרוּ לֵי: טעם נסוג אחור לת"ו

יב יד אֶם-תִּירָאוּ: געיה בת"ו והר"ש בשווא נע, לשון יִרְאָה ולא ראייה

יב יז וַיִּתֵּן: הו"ו שוואית ולא בפתח

ראשון של חקת:

ב וַיִּקְחוּ: ווא"ו בשווא נע. אֶלֶיךָ פָּרָה: הפ"א רפויה

ז וְכַבֵּס: הבלי"ת בסגול ולא בצירי, וכן בפסוק י. וְאַחֵר יָבֵא אֶל-הַמַּחֲנֶה: טעם טפחא בתיבת וְאַחֵר

יד בָּאֵהָל: הבלי"ת בשווא, אך בהמשך הפסוק בָּאֵהָל מיודע, הבלי"ת בקמץ

טז בַּחֲלָל-חֶרֶב: געיה בבלי"ת הראשונה

טז ד וַיִּשְׁמַע מִשָּׁה וַיִּפֹּל עַל-פָּנָיו: פִּירוּשִׁים מְגוּוֹנִים לַפְסוּק "מִיֹּתֵר"

⁴ אין היר"ד מודגשת מדין דחיק. בחומשים רגילים יש טעם מונח במילה זֶה ולכן אין מקום לדגש. גם במדויקים, בהם זֶה מוקפת ל-יְהִי, אין דגש דחיק ביו"ד.

אליעזר דניאל יסלזון⁵ דפי בר-אילן קרח עו לעתים אנו נתקלים בפסוקים הנראים כמיותרים במקומם. פסוקים אלה מושכים בדרך כלל את תשומת לבם של מרבית הפרשנים, המעוניינים להסביר את הסיבה לכתיבתו של הפסוק ה"מיותר", ויפים הפירושים לפסוקים אלה משום שהם מביאים לקורא מגוון עשיר ביותר של אפשרויות וכוונות.

כבר בשלב הראשון של התקוממות קורח, פוגשים אנו בפסוק שכזה, המתאר את נפילת משה על פניו בתגובה לדברי קורח. וכך נאמר בתחילת הפרשה, (במ' טז:א-ה):

וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְחָק בֶּן־קֵהָת בֶּן־לֵוִי וְדָתָן וְאַבִּיָּרָם בְּנֵי אֱלִיָּאָב וְאַזֹּן בֶּן־פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן: וַיִּקְמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאַנְשֵׁים מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמֵאָתַיִם נָשִׂאִי עֵדָה קְרָאִי מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שָׁם: וַיִּקְהָלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כָּלָם קָדָשִׁים וּבְתוֹכָם ה' וּמִדּוּעַ תִּתְנַשָּׂאוּ עַל־קֹהֶל ה':

וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו:

סיפור נפילתו של משה על פניו נראה כמיותר, שהרי אפשר היה לספר את סיפור ההתקוממות גם אם היו משמיטים תיאור זה, ועוברים מדברי קורח ישירות אל תגובת משה. בתופעה דומה נתקלנו כבר בפרשת "שלח". גם שם נופלים משה ואהרן על פניהם בתגובה לעימות עם המרגלים, והפסוק נראה כמיותר גם שם. וכך קראנו שם (במ' יד:ד-ז):

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשְׁוֹבָה מִצְרֵימָה:

וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָל־קֹהֶל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ויהושע בן־נון וכלב בן־יפנה מן־הַתָּרִים אֶת־הָאָרֶץ קָרְעוּ בְּגָדֵיהֶם: וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֵדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בָּהּ לְתוֹר אֶתָּה טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד: כאמור, הפרשנות על פסוקים "מיותרים" אלה, מנביטה זר מגוון ועשיר של פרשנויות. במאמרנו ננסה לחלק את הפירושים השונים לקבוצות התייחסות.

נפילת אפיים במקרא

פרשני הפשט, הבאים לפרש ביטוי דוגמת הביטוי שלנו "ויפל על פניו", פונים למקבילות המצויות בתורה ובספרי הנ"ך האחרים. הם מנסים להקיש על הביטוי הנוכחי מהמקבילה המצויה במקום אחר, כשנראה שהביטוי שם מבורר יותר.

מסתבר שהביטוי **"נפל על פניו"** שכיח ביותר בתנ"ך, אך במקומות שונים מתפרש הביטוי בצורה שונה. על פי ההקשר, הביטוי "נפל על פניו" באזכוריו השונים מסמל ארבעה מצבים מיוחדים:

א. נפילה כהכנה להתגלות השכינה

לדוגמה, בהתגלות הקב"ה אל אברהם לקראת מילתו נאמר: **"ויפל אברהם על־פָּנָיו וַיְדַבֵּר אֵתוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר"** (בר' יז:ג).

ב. נפילה כחלק מהתפילה⁶

לדוגמה, תפילתו של משה לאחר חטא העגל המתוארת בפרשת ואתחנן (דב' ט:יח):
וְאֶתְנַפֵּל לִפְנֵי ה' פְּרַאשְׁנָה אֲרִבְעִים יוֹם וְאֲרִבְעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אֲכָלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי עַל כָּל חַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר חָטַאתֶם לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה' לְהַכְעִיסוֹ.

ג. נפילה כסמל לאבלות ולייאוש

לדוגמה, תגובתו של יהושע לאחר המפלה בקרב העי: **"וַיִּקְרַע יְהוֹשֻׁעַ שְׂמֹלְתּוֹ וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו אֶרְצָה לִפְנֵי אֲרוֹן ה' עַד הָעֶרֶב הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹפֶר עַל רִאשָׁם" (יהו' ו:ז).**

ד. נפילה כסמל לכניעה

לדוגמה, תגובת אביגיל בפני דוד: **"וַתֵּרָא אֲבִיגַיִל אֶת־דָּוִד וַתִּמְהַר וַתִּתְּדֹד מֵעַל הַחֲמֹר וַתִּפֹּל לְאַפִּי דָוִד עַל־פָּנָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אֶרֶץ" (שמואל א:כב:כג).**

מהות הנפילה של משה בפרשתנו בהתאם למקבילות שבמקרא

כשפרשנינו ניגשים לבאר את נפילת משה על פניו, הם מחפשים משמעות מקבילה שתצליח להבהיר את מצבו המיוחד של משה בעת העימות שלו עם קורח ועדתו.

⁵ אליעזר דניאל יסלזון הוא יו"ר הנהלת המכון הגבוה לתורה באוניברסיטת בר אילן
⁶ כללתי את הביטוי "ואתנפל לפני ה'", אע"פ שלא נזכרת בו נפילת אפיים, כיוון שהוא מבטא בצורה ברורה נפילה כביטוי של תפילה. ראב"ע אכן מפרש שמדובר בנפילת אפיים.

כך יובן שהרס"ג מייחס לנפילתו של משה ממד של קבלת נבואה, כפי שהוזכר באות א' לעיל. על פי גישתו, משה אינו מסוגל לפתור את התקוממות קורח ללא התגלותו של הקב"ה והתערבותו.

הרשב"ם, לעומתו, רואה את הנפילה כחלק מתפילתו של משה. גם הוא סבור שמשה אינו מסוגל לפתור את מצוקתו בכוחות עצמו, אך אין כאן קריאה לנבואה אלא תפילה ובקשה להוראה, כפי שהוזכר באות ב' לעיל.⁷

נראה שרש"י והפרשנים שעמו מעדיפים גישה שונה, הרואה את נפילתו של משה כביטוי להרגשתו ולתחושתו האישית לנוכח המרידה של קורח ועדתו. למרות שהתורה נמנעת בדרך כלל מתיאור הרגשות האישיים של גיבוריה, רואים רש"י ואלה שעמו את נפילת משה כביטוי לתחושותיו בעת מבחן, ובפירושיהם הם חושפים רגשות אלה.

רש"י רואה בנפילה ביטוי לאכזבה, לתסכול ואולי אף לייאוש, בדומה למוזכר באות ג' לעיל. ואלה דבריו:⁸

וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו - מפני המחלוקת, שכבר זה בידם סרחון רביעי. חטאו בעגל "וַיִּחַל מֹשֶׁה" (שמות לב,

יא), "במתאוננים וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה" (במדבר יא, ב), במרגלים "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם" (במדבר יד, ג). **במחלוקתו של קרח נתרשלו ידיו.** משל לבן מלך שסרח על אביו ופייס עליו אוהבו פעם ושנים ושלש, כשסרח רביעית נתרשלו ידי האוהב ההוא. אמר עד מתי אטריח על המלך, **שמה לא יקבל עוד ממני.**

שונים בגישתם הרמב"ן ואלשיך, המפרשים את נפילת משה על פניו כביטוי לאופיו של השיח שמנהל משה עם המרגלים בפרשת "שלח", ועם קורח בפרשתנו.

הרמב"ן רואה בנפילה חיזוק לתחינתו של משה. הנפילה היא סמל לבקשה והפצרה מהעם לשנות את אורחותיו. זו הנפילה המוכרת לנו במקומות המקבילים כנפילה של כניעה, כאמור לעיל באות ד'.⁹

אך בעוד הרמב"ן רואה בנפילה הפצרה, רואה בה אלשיך ביטוי לענווה האישית של משה. משה חש שעליו לשכנע את העם שהשררה שבה הוא אוחד אינה טבעית לו כלל, אלא נגזרה עליו. נפילתו מבטאת את היותו עפר ואפר בלבד.¹⁰

פירושים מקוריים לנפילתו של משה החורגים מהמקבילות שבמקרא

עד עתה סקרנו את הפרשנים שהתאימו את פירושיהם לאופי הנפילה העולה מהמקבילות של הביטוי. אך ישנם מספר פרשנים הנותנים לנפילתו של משה פרשנות מקורית, שאינה תואמת את פירוש הביטוי המצוי במקבילות.

דוגמה לגישה שכזו נמצא בפירושיהם של **חזקוני וספורנו**.

למרות גישתם הפשטנית בדרך כלל, הם מעדיפים לקרוא את הפסוק שלנו כביטוי **לכבישת הפנים בקרקע**, ולא דווקא כתיאור של נפילה ממש. כבישת הפנים בקרקע היא **ביטוי תנאי** המופיע לראשונה בתלמוד, והוא מסמל בושה, פחד ואולי אף אבדן דרך.

החזקוני מסתפק בפירוש הנפילה של משה, והוא מכנה אותה **"כבישת פנים בקרקע"**.¹¹

ספורנו, לעומתו, מרחיב באומרו **"שכבשו פניהם בקרקע"** כשלא ידעו מה לעשות מאימת המלך.¹² בקריאת פירושם זה אנו חייבים להניח שחזקוני וספורנו חשו שתגובתו של משה משלבת בושה ויראה כאחד. שאם לא כן, לא ברור כלל מדוע זנחו את הפירוש המתבסס על מקבילות מהמקרא, והעדיפו לכתוב פירוש המתבסס על לשון חכמים.

פרשן נוסף ומודרני, שאף הוא העדיף לפרש בדרך מקורית, שאינה תואמת את המקבילות המצויות במקרא, הוא הרש"ר הירש.

⁷ ייתכן שהרשב"ם מעדיף להסתמך על פסוק מקביל וקרוי, פסוק כב בפרקנו, המתאר את נפילת משה ואהרן על פניהם ואת תפילתם המפורשת: "וַיִּפְּלוּ עַל-פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל אֱלֹהֵי הָרֹחֶת לְכָל-בָּשָׂר הָאִישׁ אֶחָד יִחָטֵא וְעַל כָּל-הָעֵדָה תִּקָּצֵף?".

⁸ רש"י בוחר כאן את גישת **מדרש תנחומא** לפרשת קורח, פרשה ט.
⁹ דברי הרמב"ן נאמרו בפירושו לפסוק בפרשת "שלח" (יד:ה): "שראו שהיו העם נועצים לעשות ראש ולשוב מיד, וקמו הצדיקים והשתחוּ לאפם ארצה לאמר להם, אל נא אחי תרעו ולא תהיה זאת לכם לפוקה (למכשול). על כן אמר לפני כל קהל עדת בני ישראל - כי להם השתחוּ על אפיהם".

¹⁰ ואלה דבריו בפרשתנו: "וישמע משה, כלומר שמע והבין משה לבדו, כמו אֶדְרִי שְׁמַעְנִי (בראשית כג, יא). אך לא הבינו העם. ועל כן על מה שאמרו שהוא היה מתנשא ונעשה מלך, על כן ויפול על פניו ארצה. כלומר אין בי שררה רק אנכי עפר ואפר".

¹¹ ואלה דבריו בפרשתנו: "ויפול על פניו נתבייש וכבש פניו בקרקע".

¹² דברי ספורנו הובאו בפרשת "שלח". ספורנו מבסס את פירושו על המסופר בגמרא על משפטו של ינאי המלך בפני הסנהדרין (מסכת סנהדרין יט ע"א). ינאי המלך נקרא לבוא לבית הדין לאחר שעבדו הרג את הנפש. אב בית הדין היה גיסו שמעון בן שטח. שמעון דרש ממנו לעמוד בכל סדרי הדין, אך ינאי ביקש מכל חברי הסנהדרין שיצטרפו לדרישתו זו של שמעון בן שטח. תגובתם של חברי הסנהדרין הייתה מעין בריחה מהתמודדות, או כפי שמספרת הגמרא: "נפנה (ינאי) לימין הסנהדרין וכבשו פניהם בקרקע, נפנה לשמאלו וכבשו פניהם בקרקע".

הרש"ר הירש מנסה בפירושו לתורה להנגיש את דברי התורה לקהילתו, ולשם זה הוא משתמש במושגים מודרניים המובנים לבני דורו. הוא רואה את השררה של משה ואהרן כמנהיגות החייבת להיות מקובלת על העם. התקוממות המרגלים וההתקוממות של קורח והעם מערערות את מנהיגותו של משה. ללא הסכמת העם על משה להחזיר את השררה למי שנתנה בידו, כלומר להחזירה לקב"ה. הנפילה לפי הרש"ר היא הסמל להחזרת התפקיד לקב"ה. וכך כתב בפרשת "שלח" (יד:ה):¹³

בפסוק הקודם אמר העם: "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשְׁוָבָה מִצְרַיִם"; על ידי כך הוא ביטא שאין הוא סר למשמעתם (של משה ואהרן), וכך הגיעה שליחותם לקיצה. הם נפלו על פניהם לפני כל קהל עדת בני ישראל. קהל עדת בני ישראל הוא המועצה שהנהגת העדה הופקדה בידה, הזקנים. כשנפלו לפנים ארצה, החזירו את העם להנהגתם של אלה (הזקנים), ובכך ביטאו: הואיל והעם איננו סר עוד למשמעתם, כבר כלה כוחם האנושי ושוב אין לאל ידם לעשות דבר.

סיכום

דרכם של פסוקים סתומים ולכאורה מיותרים, שמטפחים הם מגוון פירושים וגישות. ניסיון להראות כיצד נפילתו של משה, המתוארת בפרשתנו ובפרשת "שלח", משמשת מקור לפרשנות ענפה; בחלקה מקבילה למתואר בפסוקי מקרא אחרים, ובחלקה מציגה פרשנות חדשנית ומקורית, המקנה לכתוב "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיַּפֵּל עַל-פָּנָיו" תובנות חדשות, ובכך מראה עד כמה אין הוא מיותר בהקשרו.

טז יג-יד המַעֲט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זִבְתַּח חֶלֶב וְדָבֶשׁ לְהַמִּיתָנוּ בְּמִדְבָּר בֵּית־שֶׁטֶר עָלֵינוּ גַם־הִשְׁתַּרְרָ: אֵף לֹא אֶל־אֶרֶץ זִבְתַּח חֶלֶב וְדָבֶשׁ הֵבִיאָתָנוּ וַתִּתֵּן־לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וְכָרִם הַעֲיֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תִּנְקֶר לֹא נַעֲלָה: פִּרְשָׁה וּטְבַעַה ד"ר משה רענן שבת בשבתו קרח עו

בגיליון של פרשת "מקץ" תשע"ו (מסי 1602) הצגתי את ההשערה שהדבש ששלח יעקב ליוסף היה דבש דבורים. לדבש זה, כשאר מרכיבי המנחה, היה ערך רפואי רב ולכן היה ראוי להישלח כדורון למלך, וכדברי הספורנו: "...אבל כאשר יובילוה לנדיב אשר כסף לא יחשב, ראוי שתהיה מעט אבל תהיה דבר נבחר מדברים הנמצאים על המעט והם בהיכלי המלך ומזה המין הייתה המנחה הזו ליוסף".

זבת חלב ודבש?

הפסוק שבו פתחנו מעורר קושי מסוים בהנחה זו, שהרי מצרים, על פי דברי דתן ואבירם, הייתה ארץ "זבת חלב ודבש", ואם כן מה ייחודו של הדבש שנשלח מארץ ישראל?

ניתן ליישב את הקושי בכך שנניח שהביטוי "ארץ זבת חלב ודבש" איננו כפשוטו אלא מתאר שפע כלכלי המאפשר לרכוש בקלות מוצרים אלו. לְחִלּוּפִין ניתן אולי להציע שהדבש של מצרים איננו דבש דבורים אלא דבש תמרים שערכו נמוך יותר. שתי תשובות אלו דחוקות ונראים דבריו של נחום דרדיק שהציע לזהות את הדבש ששלח יעקב עם "דבש הזיפים" האיכותי המוזכר בספרות חז"ל.

דבש זיפים

את דבש הזיפים אנו פוגשים לראשונה במשנה מכשירין (ה,ט): "כל הנצוק טהור חוץ מדבש הזיפין והצפחת". ממשנה זו אנו לומדים שאם אדם יוצק נוזל מכלי אחד למשנהו אין אומרים שסילון היציקה מחבר בין שני הכלים ולכן אם הכלי התחתון טמא הוא מטמא גם את העליון מלבד בנוזלים סמיכים מאוד כגון דבש זיפין. ממשנה זו לא ניתן ללמוד הרבה על "דבש הזיפים" מלבד העובדה שהיה צמיג מאוד. הדבר נלמד מתוך כך שכאשר מפסיקים לצקת דבש זה לכלי אחר, עמוד הדבש הנותר באוויר חוזר ומתכנס חזרה לכלי ובלשון המשנה "שהיא סולדת לאחריה". מעניין לציין שאחת מהבדיקות המומלצות היום לאבחנה בין דבש אמיתי לבין זיפים מבוססת

¹³ גם בפירושו לפרשתנו המשיך הרש"ר הירש ברעיון זה של החזרת השררה לקב"ה, וכך כתב: "כשעמד משה מול כפירתו של קרח, לא היתה בפיו מילה של תשובה. אם ה' לא ימצא לנכון לאמת את שליחותו מחדש, כבר הגיעה שליחותו לקיצה - 'ויפל על-פניו'".

על תכונה זו. כאשר יוצקים דבש באיכות גבוהה מתוך כפית הוא אמור לזרום בזרם ישר ורציף מבלי "להישבר" לטיפות נפרדות. דבש כזה נערם במבנה שכבתי, הנעלם במהירות, ומצביע על כך שהדבש צמיג. אם סימנים אלו לא מופיעים ניתן לשער שתכולת המים בדבש גבוהה מדי (מעל 18%) דבר המקצר את אורך "חיי המדף" שלו. כל עוד ריכוז המים בדבש נמוך מ-18%, הדבש יכול להישמר לתקופה ארוכה מאוד משום שברכוז זה השמרים בדבש אינם מבצעים תהליך תסיסה הגורם לקלקול הדבש.

בגמרא בסוטה (מח,ב) אנו מוצאים מחלוקת לגבי משמעותו של הביטוי "דבש זיפים": "מאי זיפים? אמר רבי יוחנן: דבש שמזיפין בו; וריש לקיש אמר: על שם מקומו, כדכתיב: זֵיף וְטָלֶם וּבְעֵלוֹת (יהושע טו, כד)".

לדעת רש"י קיים קשר בין העובדה שדבש זה איכותי וצמיג לבין העובדה שמזיפין אותו: "שמזיפין בו – מתוך שהוא טוב ועב מערבין בו מים ויין ואין נכרות בו". ייתכן שרבי יוחנן וריש לקיש אינם חולקים לגבי איכותו של "דבש זיפים" ולדעת שניהם מדובר בדבש איכותי אלא שאין הם מסכימים לגבי מקור השם "זיפים". משיטת ריש לקיש משתמע ששמו של דבש עשוי להיגזר משם המקום שבו הוא נוצר ולא רק ממאפייניו ומכאן אימץ הרמב"ם את הסברו למשמעות השם "צופים": "נפת צופים, ממני הדבש שהיה בא ממקום בארץ ישראל שמו ציפיה, והיה נפלא מאד במראהו וטעמו וריחו".

דבש מדרום הר חברון

לשיטת ריש לקיש עלינו למצוא את ייחודו של אזור זיף כמקום ייצור דבש שהביא לכך שהוא נקרא על שמו "דבש הזיפין". תשובה לשאלה מצאתי במאמרו של נחום דרדיק "הדבש בתקופת המקרא – ייחודו של דבש זיף" שפורסם בעלון המועצה המקומית "קרית ארבע" ואביא את דבריו בלשונו:

דבש הזיפים הוא דבש שהגיע מהעיר זיף שביהודה – כיום בתל שמעל צומת זיף שבאזור דרום הר חברון. מה היה המיוחד בדבש זיפין? הדבש היה מפרחי בר שגדלים באזור זה כגון: אזוב, קורנית, וצמח נוסף שייחודי רק לאזור מדבר זיף – אזובית המדבר. ד"ר עמיר קיטרון כתב על צמחי המרפא של ספר מדבר יהודה כך: "ריכוז בולט במיוחד קיים באזור היישובים סוסיא ומעון שבדרום הר חברון, הצמח עשיר בשמן אתרי בעל ניחוחות המזכירים מנטה, אקליפטוס, קמפור (צמח מרפא שגדל ביפן ובסין) ועוד".

דבש הזיפים היה דבש מוצק ואיכותי ששמו התפרסם ברחבי העולם העתיק. בדרך כלל הדבש מפרחי בר מתקשה מהר יותר ממני הדבש האחרים. לפי הסבר זה מובן מדוע שלח יעקב דבש למצרים שנחשבה מעצמת דבש. יעקב שלח דבש הרים משובח ובעל טעם ייחודי שלא היה במצרים... גם כיום מיוצר דבש איכות באזור חברון והר חברון שגם זכה במבחני טעימה של מועצת הדבש במקומות ראשונים.

לתגובות ורישום לקבלת מאמרי צמחים ובעלי חיים על פי סדר הדף היומי:

raananmoshel@gmail.com

טז כב הָאִישׁ אֶחָד יִחְטָא בגליון השבוע הקודם הובא מאמר מהרב ישראל ידידיה נר"ו על ניקוד ה"א השאלה. גם הה"א בפסוקנו עלה לדיון. בספר אם למקרא מהרב ניסן שרוני נר"ו מצוין גם מקרא זה

הָאִישׁ זהו אחד מהה"ן שבתורה שנראית ה' התמיהה ואינה כן, (מסורה גדולה בראשית יח כה), כי ה'ה' מנוקדת בקמץ, כדן ה' הידיעה, כי לפני אות גרונית ה' הידיעה קמוצה בדר"כ ו'ה' התמיהה בפתח, כמו האם תקנונו לגוע (במדבר יז כח), וכן האמת אֶתְכֶם (בראשית מב טז), וכמו שפירש רש"י שם (ע"י מכלול

מו: מז. וראב"ע קהלת ג כא), וזהו הכרח פירוש רש"י כאן.

לשון המסורה הגדולה (ורשה) על המקרא השפוט פל־הָאָרֶץ ג' חז"ן בתורה דנראין תמוזות ואינן תמוזות וס"י השפוט פל־הָאָרֶץ; האָחֵד בָּא לָגוֹר (בראשית יט, ט), הָאִישׁ אָחֵד יִחְטָא. וכל ח"א תמוזה פתח כשהתימה בח"א כמו הָאֱלֹהִים אָנִי (מלכים ב, ח, ז) אבל אלו התימה אינו בח"א אכן בא אחרי כן וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוט (בראשית יט, ט).

בשבוע שעבר (שלח עו) הובאו דברי הרב ישראל ידידיה: פשט הפסוק הוא לשון תימה וכן מוכח מת"י שמתרגם "האין גברא חד ייחוב". ולפיכך גם זה יוצא מן הכלל כי הכלל הוא כמ"ש הראב"ע בקהלת ג, כא: הא הידיעה אם בא אחרי אחד מא"י הע"ר הוא קמוץ ברוב ושל התימה לעולם בפתח. עכ"ל. והכוונה לפתח גדול (פתח רגיל) או פתח קטן (סגול) כמ"ש בספר צחות באות ההא וז"ל: ואם היה האות הבא אחרי הא התימה אחת מאותיות הגרון יהיה ההא לעולם פתוח בפתח גדול, והוא הרוב בפעלים גם בשמות, גם יהיה בפתח קטן וכו'. עיי"ש. א"ה: כלל זה אינו נכון לגבי ח"א וח"י'ת שאינם קמוצות כי ח"א הידיעה לפניהן בפתח.

אבל בחלק הדקדוק (מהרי"ץ) כתב בשם מהרי"ב שההא של "הָאִישׁ אָחֵד" היא הא הידיעה, ולכאורה נראה שגם אונקלוס מפרש כן את הפסוק, שמתרגם "גוברא חד" ולא מתרגם "גבר חד" שהאלף בסוף המילה בארמית היא הא הידיעה.

הפירוש שהוא ח"א השאלה נסתר ע"י דברי המסורה המובאים כאן.

ונראה שדברי המסורה אינם מקוריים אלא נוסח מעובד ע"י אדוניהו בן-חיים בדפוס ונציה, כך שאינם מחייבים כל כך.

ולעניין ח"א השאלה לפני אות בשווא אחרי עיון והשוואה, אם השווא הוא במ"ם או ביו"ד הוא לא יודגש, באותיות אחרות במקרים רבים יבוא בדגש.

יז כח **כָּל הַקָּרֵב | הַקָּרֵב אֶל־מִשְׁכַּן ה' יָמֹות** ובפרשה הבאה מדבר על משמרת המקדש ומסיים יח ז **וְהָיָה הַקָּרֵב יוֹמֶת:**

עלינו להגדיר שוב את עניין שלושת המחנות. נקח לשם זה את לשון המשנה בסוף פרק ראשון של מסכת כלים החל ממשנה ו

עשר קדושות הן ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות. ומה היא קדושתה שמביאים ממנה העומר והבכורים ושתי הלחם מה שאין מביאים כן מכל הארצות:

משנה ז עיירות המוקפות חומה מקודשות ממנה שמשלחים מתוכן את המצורעים ומסבבין לתוכן מת עד שירצו. יצא אין מחזירין אותן:

משנה ח לפני מן החומה מקודש מהם שאוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני; הר הבית מקודש ממנו שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסים לשם; החיל מקודש ממנו שאין גויים וטמא מת נכנסים לשם; עזרת נשים מקודשת ממנו שאין טבול יום נכנס לשם; ואין חייבין עליה חטאת; עזרת ישראל מקודשת ממנה שאין מחוסר כפורים נכנס לשם וחייבין עליה חטאת; עזרת הכהנים מקודשת ממנה שאין ישראל נכנסים לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה לשחיטה לתנופה:

משנה ט בין האולם ולמזבח מקודש ממנה שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסים לשם; ההיכל מקודש ממנו שאין נכנס לשם שלא רחוצ ידים ורגלים; קדש הקדשים מקודש מהם שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה. אמר רבי יוסי בחמשה דברים בין האולם ולמזבח שוה להיכל. שאין בעלי מומין ופרועי ראש ושתויי יין ושלא רחוצ ידים ורגלים נכנסים לשם; ופורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה: עתה ננסה להקביל את מחנה ישראל במדבר לעשר הקדושות.

בפרשת נשוא ה ב-ג: וַיִּשְׁלַח מֶן־הַמִּחָנֶּה פְּל־צְרוּעַ וּכְל־זָב וְכָל טָמֵא לְנֶפֶשׁ: מִזְכָּר עַד־נִקְבָּה תִּשְׁלַח אֶל־מִחוּץ לַמִּחָנֶּה תִּשְׁלַחֻם וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת־מִחְנֵיהֶם הַמִּלָּה מִחֲנֵה הַזִּכְרָה כֹּאן שְׁלוֹשׁ פַּעֲמִים. רש"י שם: וישלחו מן המחנה – שלש מחנות היו שם בשעת חנייתן: תוך הקלעים היא מחנה שכינה; חניית הלויים סביב, כמו שפורש צפרקת 'צמדצר סיני' (במ' א, 1), היא מחנה לויה;

ומסס ועד סוף מחנה הדגלים, לכל ארבע הרוחות, היא מחנה ישראל. הצדוע נשתלח חוץ לכולן, הזב מותר במחנה ישראל ומשולח מן השמים, וטמא לנפש מותר אף בשל לויה, ואינו משולח חלל משל שכניה; וכל זה דרשו רבותינו מן המקראות בפסחים (טז, א-ב).

כדי להקביל את המחנות לארץ ישראל בזמן המקדש עלינו להוסיף שיש תחום נוסף שנקרא 'מחוז למחנה'. מקום מגורי המצורעים והערב-רב. בארץ-ישראל אלה ערים שאינן מוקפות חומה או כפרים ושדות וכרמים וכד'.

מחנה שכינה המכונה לפנים מן הקלעים כלומר חצר המשכן. מקביל לו בבית המקדש המקום הקרוי 'עזרת ישראל'. החצר או העזרה מתחלקת לשלוש קדושות. אחת עשרה אמה ראשונות שבהן מותר לישראל טהור להכנס זו עזרת ישראל; עזרת כוהנים שבה אסור למי שאינו כוהן להכנס אלא לצורך; בין האולם ולמזבח מקודש יותר; ההיכל מתחלק לשנים ואינו מעניינו כאן. כשאמרנו 'ישראל טהור' כוונתנו למי שמותר לו לאכול תרומה (אם הוא כוהן) או קדשים. אבל טבול יום ומחוסר כיפורים¹⁴ אסורים להכנס. ואם נכנסו בשוגג חייבים קרבן חטאת, במזיד חייבים כרת.

מחנה לויה הוא הר-הבית כולו שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסים בו. לפי רבי יוחנן במסכת פסחים בבלי סז ב לא רק הם בעלי טומאה חמורה אלא כל בעל קרי או אשה שפלטה שכבת זרע אינם נכנסים לשם.

כדאי לעיין בפירוש המשניות של הרמב"ם על פרק זה במסכת כלים ובספרו משנה תורה הלכות בית-הבכירה פרק ז.

מחנה ישראל במדבר מקביל לירושלים לפנים מן החומה שקדשים קלים נאכלים בה ומצורעים משולחים ממנה.

ועתה נשוב לגליון בהעלותך מלפני שבועיים.

יב ד וַיֹּאמֶר ה' פְּתָאֵם אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן וְאֶל-מִרְיָם צְאוּ שְׁלֹשְׁכֶם אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד בִּסְפֹר אֹמֶת ליעקב מהרב יעקב קמנצקי ז"ל מעיר על זה.

פירש"י ח"ל: נגלה עליהם פתאום והם

טמאים בדרך ארץ והיו צועקים מים מים ס"ז ע"ב: וכל זב לרבות בעל קרי, וצ"ע¹¹.
וכו'. לכאורה תמוה – היאך נכנסו סמוך גם צ"ע לע"ע איך הזדקקו הלויים לאהל מועד, הא קי"ל דבעל קרי משתלח לנשותיהם¹². ואפשר שנשי הלויים היו להם לחוץ מב' מחנות כדאמרין בפסחים נדף אהלים בתוך מחנה ישראל, וצ"ע.
הערות 11, 12

11. עיין במשך חכמה [להלן פסוק י"ד] שכבר עמד על זה, ועיי"ש מש"כ.

12. עיין מרומי שדה להנצי"ב עמ"ס יומא נדף ו' ע"א ד"ה מבינתן, שעפי"ד שם שפיר מתיישבת קושיא זו. משך חכמה בסוף הפרשה: הענין, דהיו טמאים מדרך ארץ, והיו צועקים "מים!" [רש"י]. ובכל זאת קראם השם פתח אהל מועד, אף דטבול יום¹⁵ דבעל קרי משתלח חוץ למחנה שכינה¹⁶, ובעל קרי [שלא טבל] משתלח חוץ לשני מחנות. בכל זאת התירן הש"י, לא על פי הוראת שעה, רק כי כל זמן שהוגללו הפרוכת מותרים זבים ומצורעים ליכנס, יעויין מנחות צה, א בשם ר' אליעזר. והנה בירושלמי שבת (פרק) כלל גדול הלכה ב: מה בנין

¹⁴ טבול יום – טמא שטבל מטומאתו אבל רק בילה יהיה מותר בקדשים ותרומה; מחוסר כיפורים – מי שנוסף לטבילה צריך להביא קרבן כדי להשלים את טהרתו, למשל יולדת או מצורע.

¹⁵ נביא אינו יכול לקבל נבואה אם יש עליו 'טומאה היוצאת מגופו'. ולכן אהרן ומרים טבלו כשקיבלו התראה שהנבואה עומדת להגיע אליהם.

¹⁶ פסחים צב א ואמר רבי יוחנן: **דבר תורה אפילו עשה אין בו**, שנאמר וַיַּעֲמֵד יְהוֹשֻׁפָּט בְּקֶחֶל יְהוּדָה וַיְרוֹשְׁלֹם בְּבֵית ה' לִפְנֵי הַחֹצֵר הַחֲדָשָׁה (דברי הימים ב, כ, ה). מאי חצר חדשה – שחדשו בו דבר, ואמרו: טבול יום לא יכנס במחנה לויה. לפי זה לא קשה כלל הקושיא על היתרם להכנס למחנה שכינה [טענות, צ"ל לויה]! וגם קושיית האמת ליעקב על בעל קרי שהוא לעניין זה כזב, אינה קשה כלל כי כאן ברור שטבלו.

היה במשכן? (שהיו נותנים קרשים על גבי אדנים). ולא לשעה היתה. א"ר יוסי, מכיון שהיו חונים ונוסעים על פי הדיבור, כמי שהיא לעולם. א"ר יוסי בי רבי בון, (מכיון שהבטיח הקדוש ברוך הוא שהוא מכניסן לארץ, כמי שהוא לשעה, עכ"ל הירושלמי). ואם כן, כאן דכבר הריעו ונסעו המחנות החזים קדמה (במדבר י, ה) [כמבואר ברשב"ם בשם המכילתא, יעויין שם] והגיע הזמן ליסע, כמו דפרקו את אהל מועד, ובטלה קדושת המחנות. וכי האי גונא אמר בפרק קמא דמנחות דף ח, א: משפרקה נפרש לחמה, הלחם פסול ומקטיר עליו את הבזיכין. אמר ר' אלעזר: לא פרקה ממש, אלא כיון שהגיע זמנה לפרוק, אף על פי שלא פרקה, כמי שפרקה דמיא - שבטל הקביעות, דכל עיקר הקביעות הוא משום ש"על פי ה' יחנו" [וכן מבואר בעירובין נה, ב]. וכיון דכבר על פי הדיבור הגיע זמן לפרק, בטלה קדושת המחיצות. אבל כיון שהשם צוה לחנות, שוב כמאן דקבוע דמי, ושוב הדרה [=חזרה] קביעות המחנה "ותסגר מחוץ למחנה". ע"כ המשך חכמה. לעניין הקושיא השנייה 'איך הזדקקו' יתכן שמחנה לוייה שאסור לזבים אינו מקום מגורי הלויים. ע"כ מגליון בהעלותך כולל ההערות. על מה שנכתב קיבלתי הערה מהרב שמואל נר"ו.

נב. לכא' יש כאן טעות. א. טבול יום משתלח מדאורייתא ממחנה שכינה. ב. מנ"ל שטבולו? ברש"י כתוב שנגלה עליהם פתאום, והם טמאים בדרך ארץ, והיו צועקים מים מים - לא כתוב שהם מצאו מים, או שהספיקו לטבול לפני המשך ההתגלות. (אמנם כתבת "נביא אינו יכול לקבל נבואה אם יש עליו טומאה היוצאת מגופו". ולכן אהרון ומרים טבלו כשקיבלו התראה שהנבואה עומדת להגיע אליהם", איני יודע מנ"ל הא, ואיני יודע מנ"ל הגדרה זו ש"אינו יכול לקבל נבואה, שכנראה מכאן הנחת שודאי טבלו שהרי אי אפשר אחרת). ג. מלשון האמת ליעקב משמע שקושייתו היא איך נמצאו במחנה לוייה לפני כן, וצ"ב מנ"ל שעמדו סמוך לאוהל מועד, אבל משמע שמאיזה סיבה הבין כן. לעניין הקושיא השנייה 'איך הזדקקו' יתכן שמחנה לוייה שאסור לזבים אינו מקום מגורי הלויים. ולא זכיתי להבין דבריו. מקום חניית הלויים סביב המשכן, הוא מחנה לוייה. ע"כ ר' שמואל.

תשובה: נכון לפני תקנת יהושפט וגם אחריה לצורך מיוחד מותר לטבול יום לרבות טומאה היוצאה מגופו להכנס למחנה לוייה ולא למחנה שכינה. השאלה אם אהרון ומרים נכנסו ממש לתוך המשכן. גם אם נכנסו לחצר "אשה בעזרה מנין"¹⁷? כמו בזמן המקדש בירושלים או שילה מחנה לוייה הוא הר הבית ולא מקום מגורים. מסתבר שגם במדבר מקום המגורים לא היה קדוש ומלבד מצורעים היה מותר לכול. ואיני יודע מנ"ל הגדרה זו ש"אינו יכול לקבל נבואה תשובה: יש דיון אם התורה ניתנה לטבולי יום או למעורבי שמש¹⁸. למסקנה גם למ"ד לטבול יום כולם [כלומר כל הנשים וכנראה גם הגברים] היו מעורבי שמש. וזה אע"פ שש"ז שלפני מתן תורה אינה מטמאה. אהרון ומרים שלא טבלו מהעונה האחרונה שלהם דברו על מרע"ה, ואז לפי קוצר הבנתו קיבלו התראה על נבואה וטבלו בזריזות. אם אמנם נכנסו לחצר המשכן ואולי למשכן עצמו (והענן סר מעל האהל (במדבר יב, י)) ויצאו הרי זו הוראת שעה.

אבל הייתי אומר שעמדו רק בפתח החצר. וזה אפי' מדאור' עד יהושפט מותר. ר' שמואל: במשכן כל החצר יש לו דין עזרת ישראל ומחנה שכינה. מחנה לוייה ודאי הוא מחוץ לחצר המשכן. מחנה לוייה פשוטו כמשמעו. (ובבית אבנים מכונה חלקו מחנה לוייה בלשון מושאל). האם יש צורך בציון מקורות לדבר זה?

¹⁷ ראה קידושין נב א.
¹⁸ ע"י שבת פו ע"ב.

והקושיא איך שימשו במדבר, קושיא ידועה. ועל כן כתב באמת ליעקב שנצטרך לדחוק ולומר שנשותיהם גרו באהלים מיוחדים במחנה ישראל, מה שנצטרך בלא"ה לומר על ימי נדות, וזה אכן נשמע קצת מוזר.

בקשר למה שכתבת "משום מה היה לכל המחנה דין מוקף חומה בא"י מה שלא כ"כ מובן מאליו", אני הייתי אומר בכלל הפוך. משום מה היה לכל עיר מוקפת חומה בא"י דין מחנה ישראל שבמדבר...

הלא המצוה כפשוטה נאמרה לגבי המחנות במדבר, וישלחו מן המחנה וגו'. ועכ"פ מחנה ישראל ודאי מתפרש פשוטו כמשמעו, ובפשטות כך מתפרש גם מחנה לוייה. אציין רק ללשון רש"י סוטה כ' ב' על הגמ' שם (ובעוד מקומות) שלומדת שאפי' מת עצמו מותר להכניס ל"מחנה לוייה" מכך שמשה לקח את עצמות יוסף עמו, במחיצתו.

ופרש"י: עמו במחיצתו - ובמדבר נמי היו ג' מחנות לפני מן הקלעים מחנה שכינה וְחִלּוּיָם יִחַנּוּ סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדֻת (במדבר א, נג) זה מחנה לוייה והדגלים ג' פרסאות זה מחנה ישראל ומשה היה לוי וקאמר עמו.

וע"ע רש"י זבחים נה, א

הקושיא מתשמיש הלויים, כבר בתשב"ץ ח"ג סי' קלז. ומבואר שהבין ג"כ ענין מחנה הלויים כפשוטו. ובדיוק כמו שמחנה ישראל הוא כפשוטו, (ע' רש"י הנ"ל בזבחים).

ובאמת אין כאן ויכוח אמיתי כ"כ. על כרחינו לומר לכאול שהלויים, היו להם אהלים מחוץ למקום חנייתם. ששם קיימו עכ"פ חלק משגרת חייהם, ושם היה דין מחנה ישראל לכאול. השאלה רק אם מקום חנייתם הרשמי, היה גם מקום מגוריהם הרשמי, או רק מקום עבודה...

אכן, קו' זו נמצאת גם במשך חכמה, במדבר א, ג, והוא רוצה לומר שסביב מחנה הלויים עצמו היה כמו מגרשי הלויים, ששם לא היה קדושת מחנה לוייה.

אולי תטען שהוא אומר כמוך, אבל זה לא מוכרח, ולא נראה מפשטי הגמרות וכו' וכו'. ומ"מ, שוב, למקום אהלי מגוריהם לדברי המש"ח, כבר היה דין של מחנה ישראל. ושוב אין כ"כ ויכוח כאן. (וע' לשון הר"ש כלים א, ז, ומיהו מההוא קרא לא מצי למדרש שיהו מצורעים משתלחים חוץ לעיר המוקפת חומה דדלמא אין שייך דין שלש מחנות אלא בירושלים שאין הפסק במחנות שכולן סמוכין זה לזה מחנה שכינה מחנה לוייה מחנה ישראל).

א"ה: כמדומה שאחרי ככלות הכל נצטרך להקצות במחנה הלויים מקום לשהיית הנדות והיולדות.

למה לא נאמר שמגורי הלויים אינו מחנה לוייה. ממגורי משה רבנו אין ראיה כי היה שרוי שם בלי אשה ולכן לגור במחנה לוייה עצמו.

על קושיית האמת ליעקב צויין ע"י המו"ל של אמת ליעקב שבספר הנצי"ב מרומי שדה על יומא ו א קושיא זו מתורצת. במשנה בתחילת יומא כתוב שמפרישים כוהן גדול מביתו, והתלמוד מפרש מאשתו. והתלמוד שואל למה, ורש"י מסביר שכוונת התלמוד למה לא תבוא אשתו עמו ללשכת פרהדרין בהר הבית. ומקשים התוס' איך יותר לו לבוא על אשתו שם הלוא בעל קרי אסור בהר הבית. ועל זה מתרץ הנצי"ב ז"ל שאמנם אסור לטמא להכנס להר הבית אבל מותר להיטמא שם¹⁹. ולכן התלמוד מסביר למה הפרישו את הכוהן מביתו ומאשתו²⁰.

הקדוש הכהן שפיר, וזהו מצינו כיו קדוש כהן הכהן שאסור לנצטק ליכנס שמה. ונראה דרש"י ז"ל ס"ל, דאפי' דנצטק אסור ליכנס במחנה לוי, מצינו אין ראייה דאסור להכנסות סביבות שמה. תדע דנצטק דנצטק חנן נצטקות דף י"ד ע"ג נעמל נצטק כה, ומקשה נצטק שם דף ע"ז ע"ג נעמל נצטק מנלן, ופירש"י מי שנעמל נצטק מנלן דמחייב, הלא לא קרינא זיב ולא יעמלו את מחניהם שברי כזר עמל. ומעשה דנמחנה לוי דכתיב ולא יבאו אל המחנה, לא למדנו אלא דאסור נעמל, אלא להכנסות שמה לא שמענו:

¹⁹ הדברים כשלעצמם קשים לי להבנה. המשנה בשבועות פרק ב משנה ד מתארת אחד המצבים של אדם טמא שנכנס או שהה בעזרה. והתלמוד שואל מניין לנו שחייב חטאת אם נטמא בעזרה ולא מיהר לצאת, אבל מכאן להסיק שבמקום שאין ילפותא לחיוב חטאת מותר לכתחילה להיטמא כמדומה הדרך אינה קרובה.

²⁰ ואז הכוהן הגדול היה טובל מיד, ואשתו אם רצתה להשאר בהר הבית היה עליה לנקות את עצמה היטב לפני הטבילה שלא תהיה 'פולטת'.

ע"פ הדברים האלה יובן למה מותר ללויים לשמש עם נשיהם במחנה לוייה. מכל מקום זה לא יתרץ את מציאות הנדות והיולדות של הלויים במחנה לוייה. ושוב הגענו להפרדה בין 'מחנה לוייה' ובין מגורי הלויים.

תן לחכם ונחכם-עוד

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה
<http://www.otzar.forum.org/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

אם אתה מתעניין
בהגטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל בעושיאם לשוניים
בכתובת: maanelashon@gmail.com
☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים ☺